

Hudba z ticha

skladatele a propagátora nové hudby Marka Kopelenta

Ve středu 12. března 2023, nedlouho před úctyhodnými jednadvadesátinami, se uzavřel dlouhý, tvorbou i událostmi bohatý, ale mnohdy nesnadný život Marka Kopelenta, skladatele, pedagoga, podporovatele, polemika. Říct, že obtiskl stopu, nestačí; on vyryl brázdu.

TEXT: JIŘÍ VEJVODA

„Jsem z generace, která žila padesát let v diktatuře,“ zhodnotil Marek Kopelent svoji životní dráhu v nedávném rozhovoru s publicistou Borisem Klepalem pro Český rozhlas Vltava. A dodal, že jeho pozemská pouť je „svědectvím času prostřednictvím skladatele soudobé hudby“.

Proti podobné definici se nedá nic namítat; snad jen to, že je příliš stručná a pokorná ve vztahu k tomu, co všechno tato zásadní osobnost české odnože nové hudby dokázala. Rozuměj v umění, v nacházení a odkrývání nových hudebních světů. Ocenění si ovšem v případě profesora Marka Kopelenta zaslouží stejnou měrou i to, co jako člověk nikdy nedokázal. Podvolit se momentální moci, jít na ruku těm, kteří člověku vykrádají duši. Raději se ve zlých dobách nadlouho stáhl do ústraní, aby se poté, naštěstí ještě včas, dožil svobodného prostředí, ve kterém mohl svůj talent a svoje schopnosti rozvinout naplno.

O hudbu se podle vlastních slov začal Kopelent zajímat už jako gymnazista. Hodně mu poté ve vývoji pomohla

setkávání s dlouholetým varhaníkem v pražském kostele sv. Jakuba a zároveň výtečným metodikem, pedagogem na Pražské konzervatoři Josefem Kubáněm. Pak přišla v první polovině 50. let studia na Hudební akademii múzických umění v Praze u respektovaného učitele, skladatele a dirigenta Jaroslava Řídkého. Pro Kopelenta nepochybně cenná, ovšem zároveň poněkud matoucí, protože jeho vnitřní hlas jej vedl jiným než tradičním směrem, k neprobádaným břehům, k novotám.

Není divu, že po absolutoriu chvíli hledal sám sebe coby budoucího tvůrce, až nakonec – jak už to bývá – pomohla náhoda. Nechal se, asi bez velkého nadšení, na čas zaměstnat ve Státním nakladatelství krásné literatury, kde mu přišla do ruky zajímavá kniha o soudobé, nové hudbě. Jelikož popisovala, jak vzniká a jak se vyvíjí na Západě, musela být nezbytně prošípaná ideologickými výtkami. Zároveň ovšem pozornému čtenáři, a tím mladý Marek nepochybně byl, nabízela cenné, dosud nedostupné informace. Pomohla mu ujistit se v tom,

že není osamělý, že nevchází do slepé uličky.

Následoval zájezd mladých skladatelů do Varšavy, kde se na přelomu 50. a 60. let dýchal svobodnější tvůrčí vzduch. Sám Kopelent tento výlet zorganizoval coby jeden z bezpočtu průlomových – a pohlaváry nevitáných – činů svého života. A vrátil se povzbuzen v tom, že je na dobré cestě, ať bude jakkoli trnitá.

Pomalu, ale přece se rovněž u nás dostavilo během 60. let uvolňování. Dřív než v politice jako obvykle v umění, jež bývá tykadlem ohmatávajícím terén v předtuše nových možností. Tehdejší česká kinematografie, literatura, ale i dramatická televizní či rozhlasová tvorba dobývaly ve světě mety a získávaly vavříny, o kterých se tu předtím nikomu ani nesnilo (a pohříchu se znovu nesní ani dnes). A hudba?

Zatímco populární, jevící se mi z odstupu let spíš jako prvek sociologický než ryze umělecký, posouvala hranice estetickým provokováním zdejšího režimu, ale nadčasové hodnoty až na výjimky

nevytvářela, tzv. vážná hudba, plující v hlubokých vodách obecného nezájmu, tiše stavěla pomyslný chrám překračující svým významem naše hranice. Budovala katedrálu nové hudby, jejímž byl Marek Kopelent čelným stavitelem, zastánce, propagátorem, popularizátorem. A samo sebou především skladatelem.

Prvním dílem, kterým na sebe doma i ve světě výrazněji upozornil, se roku 1963 stal jeho Smyčcový kvartet č. 3. Ve stejném roce se Marek Kopelent představil širšímu publiku jako skladatel v pražské Viole, kde zkomponoval hudební složku ikonického představení Noc s Hamletem na verše Vladimíra Holana. Básník, podobně nesnadný a neústupný jako on sám, se Kopelentovi vryl při osobních setkáních pod kůži natolik, že v roce 1965 vznikla jeho kompozice Pocta Vladimíru Holanovi, známá v podání souboru České noneto.

Prvním dílem, kterým na sebe doma i ve světě výrazněji upozornil, se roku 1963 stal jeho Smyčcový kvartet č. 3.

Do milníků Kopelentova života měl ovšem zanedlouho vkročit srpen 1968, který zde rozšlapal a rozbil mnoho nadějí. V obsáhlém zvukovém pásmu pro projekt Paměť národa, které lze silně doporučit k poslechu, skladatel vzpomíná na uzlové body svého lidského

i uměleckého zraní. A kromě května 1945, před nímž též prožil 14. února bombardování Prahy, anebo následného února 1948 se ve svém vyprávění dotýká také vpádu „spojeneckých“ vojsk o dvacet let později.

Aby ne. Vždyť následná normalizace ho ve vlasti prakticky odstříhla od možnosti promlouvat svojí hudbou k veřejnosti. Setrvačností posrpnového vývoje mu ještě bylo umožněno strávit v roce 1969 řadu měsíců na stipendiu v Západním Berlíně. Zjevně tam mohl zůstat a nesporně by se byl coby pedagog i skladatel uplatnil. Zvolil návrat, po kterém doma takřkajíc spadla klec. Z pohledu těch, kteří vládli této zemi a jejímu umění, se stal neosobou. Bylo mu však, zdá se, umožněno alespoň tu a tam prezentovat své dílo na dálku v zahraničí. Především v západním Německu se o jeho domácí izolaci

samořejmě vědělo. A tím spíš se jeho hudbě, která sama o sobě byla svébytná a nosná, poskytoval prostor. Například v Kasselu, kde se místní kostel svatého Martina stal svědkem provedení několika Kopelentových děl.

Zajímavým intermezem jinak chmurných 70. let se v jejich polovině stala objednávka přímo z UNESCO, aby se Kopelent – vedle vyrůstajících veličin typu Sofie Gubajduliny – ujal zkomponování díla nazvaného Laudatio Pacis. Mělo připomínat třicet let od skončení druhé světové války. Skladatel, schopný i ochotný se kompozičně rozmáchnout,

stvořil dílo, o kterém již citovaný hudební publicista Boris Klepal správně podotkl, že „Kopelent jako by jím volně navázal na Válečné requiem Benjamina Brittena, vzniklé o třináct let dříve“.

O Marku Kopelentovi bylo výstižně konstatováno, že kromě rozměrných oratorií se uměl vyjádřit též intimně, nejednou prostřednictvím lidského hlasu, využívaného však v jeho skladbách osobitým způsobem. Na myslí mám například jeho píseň Le chant du merle au détenu, která není ničím jiným než – za normalizace z nutnosti – do francouzštiny přeloženou a zhudebněnou básní

Co zpíval kos zatčenému. Originál pochází ze sbírky režimem pronásledovaného a dlouhodobě vězněného básníka Jana Zahradníčka. Tato několikaminutová skladba uvádí na zvukovou scénu nejen flétnu, akordeon a klavír, ale také mezzosoprán.

Ve skladbě Snehah, pohrávající si možná svým názvem s hinduistickým pojmem pro lásku, něhu či náklonnost, zase slyšíme kromě komorního souboru také operně znějící soprán a vedle něj ze záznamu na magnetofonovém pásku jazzový alt, patřící zřejmě Vlastě Průchové. Její sólový projev ostatně Kopelent využil též v jiné ze svých vokálně-instrumentálních skladeb – Black and White Tears. S barvitým podtitulem Nářek ženy pro herečku (tou byla Věra Galatíková), pro sedm žestových nástrojů, čtrnáct ženských hlasů a malý dětský sbor, na vlastní text a verše Markéty Procházkové.

Listopad 1989 přinesl Marku Kopelentovi k blížícím se šedesátinám nejhezčí dárek: mohl se konečně znovu uplatnit nejen v zahraničí, ale také doma; nikoliv jen pro hrstku nejbližších, ale pro veřejnost. Na komponování nezapomínal, jak dokládá jeho prostorové oratorium Lux mirandae sanctitatis neboli Světlo divné svatosti, složené na počest svatořečení Anežky České a uvedené jevištně až roku 2001. Zároveň se ale s novou energií vrhl do výzev doby.

Založil sdružení skladatelů, interpretů a muzikologů Ateliér '90, jehož byl zvolen předsedou. Roku 1991 byl jmenován profesorem skladby na Akademii múzických umění. A krátce též působil jako hudební expert Kanceláře prezidenta republiky Václava Havla, kde jsem měl možnost se s ním poznat osobně. Šlo o setkání sice letmé, ale svým způsobem nezapomenutelné. Pan profesor přistoupil k jednomu z bezpočtu oken na chodbě, díval se ven, kamsi nad záplavu střeš i zeleně – a poučoval mě o ptáčích, kteří poletovali kolem Hradu. Ukázalo se, že od raného dětství byl vášnivým amatérským ornitologem...

Jak šel čas, Marku Kopelentovi začalo na kontě přibývat nejrůznějších ocenění včetně těch nejvyšších. V roce 2012 mu byla prezidentem republiky Václavem

Klaussem předána medaile Za zásluhy I. stupně. A roku 2003, kdy byly díky iniciativě ministra Pavla Dostála poprvé udělovány Ceny Ministerstva kultury za přínos v oblasti divadla, hudby, výtvarného umění a architektury, byl právě Marek Kopelent mezi hudebníky premiantem, jemuž se tohoto ocenění dostalo.

Už dříve ovšem získal dvě z nejprestižnějších ocenění v zahraničí. Francie jej – podobně jako například Jiřího Kyliána – přijala do rytířského Řádu umění

spolu s tvůrcem piešťanského Domu umění architektem Ferdinandem Milučkým.

Je dobře, že díky dramaturgické péči Hany Dohnákové se PKF – Pražská komorní filharmonie ujala loni v prosinci slavnostního koncertu k devadesátinám Mistra Kopelenta. Uskutečnil se v Divadle NoD v pražské Dlouhé ulici a zazněl během něj průřez oslavencovým dílem. Včetně jeho poslední skladby z roku 2018, výmluvně nazvané Hudba z ticha. Vždyť právě tak, z ústraní, k české ve-

Listopad 1989 přinesl Marku Kopelentovi k blížícím se šedesátinám nejhezčí dárek: mohl se konečně znovu uplatnit nejen v zahraničí, ale také doma; nikoliv jen pro hrstku nejbližších, ale pro veřejnost.

a literatury. Německo mu udělilo u nás snad méně známou, nicméně velmi uznávanou Herderovu cenu v oblasti kultury a humanitních věd. Stejnou se mohou pyšnit jen výtvarník Jiří Kolář, architekt Karel Hubáček či spisovatel Milan Kundera a také dva slovenští skladatelé Ján Cikker a Eugen Suchoň

řejnosti už šedesát let nenápadně, ale nepřeslechnutelně zaznívá Kopelentova tvorba. Působí zábavně, že sám autor se při poslechu některého ze svých dávných děl divil: „Nenapsal to někdo jiný?“ Nikoli, Mistře. Jako málokdo jste mohl prohlásit: tohle jsem já a můj svět z tónů. Svět, který pokračuje ve vašem

nejbližším okolí, ve vaší rodině. Váš zeť Miroslav Pudlák jde ve vašich stopách jako skladatel, pedagog, zakladatel hudebního souboru Agon. Též vaše vnoučata se k hudbě prý mají: Jan jako klavírista, Klára coby kontrabasistka. Váš život nebyl vždy snadný, ale rozhodně nebyl zbytečný. Díky. ☒